

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 14 grudnia 2018 roku Sąd Rejonowy dla Łodzi – Widzewa w Łodzi oddalił wniosek P. A. (1) w sprawie z udziałem U. S. i P. (poprawnie P.) T.-B. o zmianę postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku po K. T. i po R. T., nadto ustalił, że każdy z uczestników ponosi koszty związane ze swoim udziałem w sprawie.

Podstawę rozstrzygnięcia Sądu I instancji stanowiły ustalenia:

K. T. zmarła 24 stycznia 2012 roku w Ł., pozostawiając po sobie męża R. T., córkę U. S. oraz wnuki P. A. (1) i P. B. (1) (dzieci drugiej córki E. B., zmarłej w 2002 roku).

K. T. sporządziła testament notarialny w dniu 17 lipca 1995 roku, przed notariuszem A. S.. Powołała w nim do dziedziczenia swojego wnuka P. A. (1).

P. A. (1), ani nikt ze spadkobierców ustawowych nie zrzekł się dziedziczenia, nie odrzucił spadku, nie został uznany za niegodnego dziedziczenia.

R. T. zmarł 27 czerwca 2014 roku w Ł. będąc wdowcem. Miał dwie córki z małżeństwa z K. T.: U. S. i E. B.. Innych dzieci nie miał.

R. T. sporządził testament notarialny w dniu 17 lipca 1995 roku, przed notariuszem A. S.. Powołał w nim do dziedziczenia swojego wnuka P. A. (1).

P. A. (1), ani nikt ze spadkobierców ustawowych nie zrzekł się dziedziczenia, ani nie odrzucił spadku, nie został uznany za niegodnego dziedziczenia.

W dniu (...) córka spadkodawców, U. S., złożyła wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po R. T.. Jako uczestnika postępowania wskazała syna swojej zmarłej siostry, P. A. (1), określając jego miejsce zamieszkania: lokal nr (...), położony w Ł., przy ul. (...). Zaznaczyła także, że uczestnik przez większość czasu przebywa w Anglii i nie zna jego adresu za granicą.

W dniu 29 kwietnia 2015 roku U. S., złożyła wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po K. T.. Jako uczestników wskazała P. A. (1) i P. B. (2). Wskazała adres P. A. (1) w Ł. przy ul. (...). Zaznaczyła także, że P. A. (2) wrócił z Anglii do Polski.

U. S. domagała się stwierdzenia nabycia spadku po K. T. i po R. T. na podstawie ustawy.

Postanowieniem z dnia 8 czerwca 2015 roku obie sprawy spadkowe zostały połączone do wspólnego rozpoznania i rozstrzygnięcia pod sygn. I Ns 2067/14. Sąd wezwał do udziału w sprawie P. A. (1) oraz P. B. (2). Doręczenia dla P. A. (1) dokonywane były w trybie skutecznego awiza.

Postanowieniem z dnia 5 października 2015 roku Sąd Rejonowy dla Łodzi – Widzewa w Łodzi stwierdził, że spadek po K. T. na podstawie ustawy nabyli: jej mąż R. T. i jej córka U. S. po 1/3 części każde z nich, oraz jej wnuki P. A. (1) i P. B. (2) po 1/6 części każde z nich. Spadek po R. T. na mocy ustawy nabyli jego córka U. S. w 1/2 części oraz wnuki: P. A. (1) i P. B. (2) po 1/4 części każde z nich. Orzeczenie stało się prawomocne z dniem 27 października 2015 roku.

W dniu 19 stycznia 2016 roku U. S. wytoczyła powództwo przeciwko P. A. (1) o zachówek. W uzasadnieniu wskazano, że jedynym składnikiem spadków po K. T. i R. T. jest lokal mieszkalny nr (...), położony przy ul. (...) w Ł.. Lokal ten został darowany P. A. (1) na mocy aktu notarialnego z dnia 8 lipca 2011 roku.

W odpowiedzi na pozew, złożonej 6 października 2016 roku P. A. (1) wskazał, że jest on jedynym spadkobiercą spadkodawców na mocy sporządzonych przez nich testamentów notarialnych. Na dowód załączył kopie testamentów.

P. A. (1) od 2004 roku przebywał i pracował w Anglii, a do Polski wrócił na przełomie 2015 i 2016 roku. W okresie swojego pobytu za granicą okazjonalnie przyjeżdżał do kraju. Przebywał w Polsce w 2014 roku, kiedy chorował, a następnie, gdy zmarł jego dziadek R. T..

K. i R. małżonkowie T. mieszkali w mieszkaniu nr (...) przy ul. (...) w Ł., które darowali P. A. (1). Do śmierci R. T. w lokalu mieszkała również siostra wnioskodawcy, P. B. (1). Wnioskodawca przebywał w tym mieszkaniu, kiedy przyjeżdżał do Polski. Był tam również zameldowany. Po śmierci dziadka, P. B. (1) wyprowadziła się z mieszkania. Dostęp do lokalu miał zarówno wnioskodawca, jak i jego siostra, której przekazywał pieniądze na pokrycie opłat. Siostra wnioskodawcy nie przekazywała mu korespondencji przychodzącej na adres mieszkania przy ul. (...) w Ł..

W marcu 2015 roku zmarł ojciec wnioskodawcy. Wówczas wnioskodawca także przebywał w Polsce z tym, że większość czasu spędzał w domu w K..

W ustalonym stanie faktycznym, Sąd Rejonowy stwierdził, że art. 679 § 1 k.p.c. nie ma w badanej sprawie zastosowania, dlatego wniosek podlega oddaleniu.

P. A. (1) występując z wnioskiem o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po K. T. i po R. T. powoływał się na okoliczność, że nie wiedział o toczącym się postępowaniu w sprawie o sygn. I Ns 2067/14 i argumentował, że z powodu uchybień dotyczących prawidłowości dokonywanych dla niego doręczeń jedynie formalnie był uczestnikiem tego postępowania.

Uzyskanie statusu uczestnika może, ale nie musi być uzależnione od jakiejkolwiek aktywności ze strony zainteresowanego, a ewentualne uchybienia, zaistniałe przy dokonywaniu doręczeń dla wnioskodawcy w sprawie I Ns 2067/14 uchylają się od oceny w ramach postępowania o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Jakkolwiek bowiem postępowanie unormowane w art. 679 k.p.c. ma charakter "wznowieniowy", to jednak nie służy i nie może być wykorzystywane, jako środek do naprawienia błędów sądu ani stron w postępowaniu spadkowym

P. A. (1) był traktowany w sprawie o sygn. I Ns 2067/14 jako uczestnik. Sąd nie tylko wydał postanowienie o wezwaniu go do udziału w sprawie, ale również dokonywał doręczeń na adres wskazany przez wnioskodawczynię, tożsamy z adresem wynikającym z bazy PESEL. Wnioskodawca był uczestnikiem tamtego postępowania, a ewentualne błędy sądu w dokonywanych dla niego doręczeniach nie mogą stanowić argumentu o jego „formalnym” uczestnictwie.

W konsekwencji wnioskodawca może domagać się zmiany postanowienia wydanego w sprawie o sygn. I Ns 2067/14 tylko na podstawie, której nie mógł powołać w tamtej sprawie i jest ograniczony rocznym terminem wskazanym w art. 679 § 1 k.p.c.

Z zeznań wnioskodawcy wynika zaś, że odnalazł on testamenty swoich dziadków, kiedy poszukiwał umowy darowizny lokalu, o ich treści nie wiedział, bo sporządzano je, gdy był dzieckiem. Jednak treść odpowiedzi na pozew złożonej w sprawie o zachówek przeczy tym twierdzeniom. Nawet gdyby przyjąć, że wnioskodawca dowiedział się o istnieniu testamentów dopiero w 2016 roku i to w dacie sporządzenia odpowiedzi na pozew w sprawie I C 57/16 (3 października 2016 roku), to nie zachował rocznego terminu do złożenia w dniu 26 października 2017 roku wniosku o zmianę postanowienia spadkowego.

O kosztach Sąd orzekł w oparciu o art. 520 § 1 k.p.c.

Apelację od opisanego postanowienia wywiódł wnioskodawca w zakresie punktu 1., zarzucając naruszenie art. 679 § 1 k.p.c. w zw. z art. 5 k.c., art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c.

W konkluzji skarżący wniósł o zmianę kwestionowanego orzeczenia i stwierdzenie, że spadek po zmarłych: K. T. i R. T. na podstawie testamentu nabył wnuk P. A. (1).

Sąd Okręgowy zważył:

Apelacja jest uzasadniona.

Ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji Sąd Okręgowy podziela i w konsekwencji przyjmuje za własne.

Zarzucając wadliwą, bo niewszechstronną ocenę zgromadzonego materiału dowodowego (art. 233 § 1 k.p.c.) jak i formułując zarzut naruszenia art. 679 § 1 k.p.c. apelujący zmierza do zakwestionowania udziału P. A. (1) jako uczestnika postępowania w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po dziadkach, toczącej się pod sygn. akt I Ns 2067/14, forsując tezę o formalnym jedynie charakterze tego uczestnictwa, które nie spełnia waloru brania udziału w sprawie w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c., co z kolei przesądza o spełnieniu przesłanek wskazanych w art. 679 § 1 k.p.c.

W pierwszej kolejności odnosząc się do zarzucanych sądowi w ramach naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. uchybień, wskazać należy, że brak oceny dokumentacji płacowej wnioskodawcy potwierdzającej fakt przebywania poza granicami kraju w czasie toczącego się postępowania spadkowego jest o tyle bez znaczenia, że Sąd Rejonowy nie czynił ustaleń, jakoby skarżący przebywał na stałe w Polsce, przeciwnie, ustalił, że P. A. (1) przebywał i pracował w Anglii, natomiast w kraju bywał okazjonalnie, a wrócił do Polski na przełomie 2015 i 2016 roku, czyli po zakończeniu sprawy I Ns 2067/14. Zarzut pominięcia zeznań P. B. (1) co do nieprzekazywania wnioskodawcy korespondencji jest o tyle chybiony, że dokładnie odwrotne ustalenie Sąd Rejonowy zawarł na 3. stronie uzasadnienia, 6. akapit (k. 47 akt). W zakresie oceny zeznań wnioskodawcy co do przedstawienia testamentów niezwłocznie po ich odnalezieniu, przyczyn złożenia wniosku o zmianę postanowienia spadkowego dopiero w 2017 roku, w kontekście niewiedzy o sprawie spadkowej, nierozumienia pouczeń sądu w sprawie I C 57/16, w tym powiązania istnienia testamentów z koniecznością stwierdzenia na ich podstawie dziedziczenia po zmarłych w sytuacji, gdy mieszkanie przy ulicy (...) w Ł. należało już do skarżącego, w istocie, tak, jak wskazuje apelacja, należałoby rozpatrywać w kategoriach oczywistej nieporadności życiowej P. A. (1), której nie sposób utożsamiać z brakiem poszanowania prawa czy też oczywistej ignorancji ustawy. Oceniając także przez ten pryzmat jego zeznania, należy przyjąć za wiarygodne twierdzenia skarżącego, że nie wiedział o istnieniu postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po dziadkach na podstawie ustawy, wydanego w sprawie I Ns 2067/14. W takiej sytuacji nie sposób mu przypisać daty złożenia odpowiedzi na pozew w sprawie o zachowek I C 57/16, to jest 6 października 2016 roku, w której zawarł informację o testamentach dziadków, jako daty określającej początek biegu rocznego terminu przewidzianego w rat. 679 § 1 k.p.c., zwłaszcza, że w pozwie brak jest odwołania się do postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, a przywołano jedynie akt zgonu ze sprawy I Ns 2067/14 i umowę darowizny lokalu. Tymczasem przepis art. 679 § 1 k.p.c. wymaga wiedzy o uzyskaniu stwierdzenia nabycia spadku.

Innymi słowy, skoro z odpisu pozwu w sprawie o zachowek skarżący nie dowiedział się o postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku po dziadkach i ustalonych udziałach spadkowych, informacja o testamentach zawarta w odpowiedzi na pozew pozostaje bez znaczenia prawnego na gruncie terminu z art. 679 § 1 zd. 2 k.p.c.

Teza Sądu I instancji, jakoby ewentualne uchybienia, zaistniałe przy dokonywaniu doręczeń dla wnioskodawcy w sprawie I Ns 2067/14 uchylają się od oceny w ramach postępowania o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, bowiem postępowanie o zmianę stwierdzenia nabycia spadku nie służy i nie może być wykorzystywane, jako środek do naprawienia błędów sądu ani stron w postępowaniu spadkowym, nie zasługuje na aprobatę, zdaniem Sądu Okręgowego.

Trzeba bowiem odróżnić formalny udział w tym postępowaniu, przejawiający się w bierności, czy nawet całkowitej bezczynności zainteresowanego od pozbawienia możliwości działania.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia z dnia 13 października 2004 r.

III CK 82/03, podobnie jak w postanowieniu z dnia 4 lutego 2000 r. II CKN 740/98 (nie publ.) stwierdził, że przez uczestnictwo w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, w rozumieniu art. 679 KPC, należy rozumieć formalny udział w tym postępowaniu, a nie stopień aktywności, bierność, czy nawet całkowitą bezczynność zainteresowanego. Nawet zatem wówczas, gdy uczestnik postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, z różnych powodów, nie brał w nim aktywnego udziału pozostając całkowicie biernym, jest on uczestnikiem takiego postępowania w rozumieniu art. 679 KPC i odnoszą się do niego ograniczenia przewidziane w tym przepisie.

Jednakże orzeczenia powyższe zostały wydane na gruncie całkowicie odmiennych okoliczności faktycznych, z których jasno wynika, że wnioskująca w sprawie, mimo kalectwa, przybyła wraz z mężem i rodziną do Sądu na sprawę spadkową, o której otrzymała wcześniej zawiadomienie wraz z odpisem wniosku i mogła we właściwy dla siebie, stosowany zazwyczaj sposób zapoznać się z wnioskiem i przygotować do uczestnictwa w postępowaniu. Istniała zatem obiektywna możliwość powołania mających znaczenie dla dziedziczenia okoliczności (patrz: uzasadnienie postanowienia SN III CK 82/03 – legalis).

W postanowieniu z dnia 13 grudnia 2012 r. IV CSK 183/12 (legalis) Sąd Najwyższy wprawdzie stwierdził, że postępowanie przewidziane w tym przepisie nie służy i nie może być wykorzystywane jako środek do usunięcia skutków bezczynności lub błędów uczestników postępowania spadkowego, czy też skutków ich niezajomości prawa ani nawet błędów sądu (na którą to tezę powołuje się Sąd I instancji), porównując między innymi postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2004 r. III CK 82/03 i z dnia 6 czerwca 2007 r. III CSK 19/07), jednak i te orzeczenie odnoszą się do mniej lub bardziej aktywnego, ale uczestnictwa w sprawie spadkowej, poprzedzonego prawidłowymi doręczeniami.

W postanowieniu z dnia 3 kwietnia 2008 r. II CSK 573/07 (legalis) Sąd Najwyższy z kolei wywiódł, że żądając zmiany prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, uczestnik powinien, zgodnie z rozkładem ciężaru dowodów wykazać przeszkodę obiektywną niepowołania w poprzednim postępowaniu okoliczności uzasadniających odmienną podstawę lub porządek dziedziczenia.

Z przykładowo jedynie powołanych wyżej orzeczeń Sądu Najwyższego jasno wynika, że tezy w nich zawarte odnoszą się do stanów faktycznych odmiennych od ustalonego w badanej sprawie, czyli takich, w których uczestnictwo w postępowaniu spadkowym, bez względu na stopień aktywności, nie budziło wątpliwości, gdy tymczasem w rozpatrywanej sprawie uczestnictwo P. A. (1) zostało wykluczone a priori.

Natomiast w powołanej przez Sąd Rejonowy uchwale składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 10 lipca 2012 r. III CZP 81/11 (legalis) odniesiono się do zagadnienia istnienia kilku prawomocnych postanowień spadkowych. Sąd Najwyższy wskazał, że: „1. Przepis art. 679 KPC nie stanowi podstawy uchylecia kolejnego prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy; 2. Istnienie dwóch lub więcej prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy uzasadnia wznowienie postępowania na podstawie art. 403 § 2 w zw. z art. 13 § 2 lub art. 524 § 2 KPC”.

W związku z rozważanym zagadnieniem, analizie prawnej poddano instytucję opisaną w art. 679 k.p.c i art. 524 k.p.c.

Sąd Najwyższy w uzasadnieniu przywołanej uchwały wskazał, że zapatrywanie, że wprowadzenie do porządku prawnego art. 679 KPC (w zw. z art. 524 KPC) spowodowało wyłączenie wznowienia postępowania w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku, wypowiedziane było od chwili wejścia w życie obowiązującego kodeksu postępowania cywilnego. Jego podłożem było założenie, że rozwiązanie przewidziane w art. 679 KPC zastąpiło instytucję wznowienia postępowania w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku, ponieważ chodziło o ułatwienie uzyskania zmiany prawomocnego postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku (m.in. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 1967 r., III CZP 86/66, OSNCP 1967, nr 11, poz. 190, z dnia 27 kwietnia 1982 r., III CZP 15/82, OSNCP 1982, nr 8-9, poz. 118, z dnia 21 kwietnia 1994 r., III CZP 40/94, OSNCP 1994, nr 11, poz. 210 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z 10 maja 1966 r., II CR 205/66, OSNCP 1966, nr 12, poz. 224, z dnia 24 października 2001 r., III CKN 366/00, z

dnia 26 czerwca 2002 r., III CZ 64/02, z dnia 11 lipca 2002 r., IV CO 7/02, OSNC 2003, nr 10, poz. 139 i z dnia 14 września 2004 r., III CK 458/03).

Sąd Najwyższy wyraził także pogląd, że zasadą jest według art. 524 KPC, dopuszczalność wznowienia postępowania nieprocesowego zakończonego prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, a wyjątkiem niedopuszczalność takiego wznowienia ze względu na istnienie regulacji szczególnej, z której wynika możliwość zmiany albo uchylecia prawomocnego postanowienia co do istoty sprawy. W związku z tym należy mieć na względzie różnorodność podstaw wznowienia postępowania, uregulowanych w art. 401, 401¹ i 403 KPC, a wyjaśniając kwestię, czy w konkretnej sytuacji istnienie szczególnej regulacji przewidującej uchylenie lub zmianę prawomocnego postanowienia orzekającego co do istoty sprawy wyłącza możliwość wznowienia postępowania zakończonego tym postanowieniem, każdorazowo trzeba ustalić, czy podstawy uchylecia lub zmiany, wynikające z danej regulacji szczególnej, pochłaniają w całości możliwe podstawy wznowienia, bądź też z tymi podstawami są zbieżne. Jeśli więc dana podstawa wznowienia postępowania nie jest pochłonięta przez którąś ze szczególnych podstaw uchylecia albo zmiany prawomocnego postanowienia orzekającego co do istoty, to wówczas należałoby przyjąć dopuszczalność wznowienia.

W przywołanej uchwale, Sąd Najwyższy zajmował się zatem głównie zagadnieniem dopuszczalności wznowienia postępowania w kontekście regulacji art. 679 k.p.c., a zwłaszcza w sytuacji istnienia kilku prawomocnych postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy.

Tymczasem w badanej sprawie sąd nie zajmuje się oceną dopuszczalności wznowienia postępowania, bowiem ma tu do czynienia z wnioskiem złożonym w trybie art. 679 k.p.c., który, w ocenie Sądu Okręgowego, w ustalonych okolicznościach faktycznych nie jest wyłączony.

Z literalnego brzmienia art. 524 § 1 k.p.c. wynika, że uczestnik może żądać wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, jednak wznowienie postępowania nie jest dopuszczalne, jeżeli postanowienie kończące postępowanie może być zmienione lub uchylone.

W literaturze i orzecznictwie zgodnie przyjmuje się, że przepis art. 679 KPC nie tylko realizuje ochronę dziedziczenia spadkodawcy, lecz zastępuje także instytucję wznowienia postępowania w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku, w drodze żądania zmiany dotychczasowego, wadliwego stwierdzenia nabycia spadku (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 1994 r., III CZP 40/94, i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2004 r., III CK 458/03).

Przepis art. 679 k.p.c. chroni bardziej prawo do spadku rzeczywistego spadkobiercy, niż czyniłaby ta skarga o wznowienie postępowania. Teza ta jest aktualna także w sytuacji, gdy uczestnik postępowania o stwierdzenie nabycia spadku został pozbawiony możliwości działania. Na aprobatę zasługuje więc pogląd wyrażony w uchwale Sądu Najwyższego z 21.4.1994 r., III CZP 40/94 (OSNCP 1994, Nr 11, poz. 210), że uczestnik postępowania o stwierdzenie nabycia spadku nie może żądać wznowienia tego postępowania z powodu pozbawienia go możliwości działania.

Reasumując, w ocenie Sądu Okręgowego, P. A. (1) był uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku po dziadkach, toczącej się pod sygn. akt I Ns 2067/14, ale nie mógł w tym postępowaniu powołać podstawy dziedziczenia testamentowego z uwagi na nieskuteczne powiadamanie go o terminach rozpraw i tym samym pozbawienie możliwości działania. Pozbawienie strony (uczestnika postępowania) możliwości obrony swych praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.) ma miejsce wtedy, gdy z powodu wadliwości procesowych sądu lub strony przeciwnej, będących skutkiem naruszenia konkretnych przepisów kodeksu postępowania cywilnego, strona nie mogła i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części. Taka sytuacja zaistniała w badanej sprawie i taka podstawa faktyczna uzasadnia zastosowanie art. 679 k.p.c. z uwagi na opisaną wyżej doniosłość opisanego trybu, pierwszeństwo jego zastosowania, bez konieczności odsyłania do skargi o wznowienie postępowania.

Z przedstawionych wyżej względów, uznając zarzut apelacji naruszenia art. 679 k.p.c. za uzasadniony, Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie przekazując sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji. W toku ponownego rozpoznania sprawy należy zbadać wskazaną przez

skarżącego podstawę faktyczną, uzasadniającą zastosowanie art. 679 § 1 k.p.c. i dokonać oceny złożonych testamentów spadkodawców w kontekście podstawy dziedziczenia. Należy również prawidłowo oznaczyć imię uczestniczki na (...).